

GAJIDOS GUSZTÁV

Mechwart András, a századforduló zseniális menedzsere, a megbecsült polgár

Tavaly, 1994. december 6-án volt 160 éve annak, hogy Mechwart András a bajorországi Schweinfurtban, szegény családban megszületett. Az elemi iskola és a lakatosinas évek után, szülővárosa ösztöndíjával az augsburgi politechnikumban tanult, ahol 1855-ben mérnöki oklevelet szerzett. Négy évig egy nürnbergi gépgyárban dolgozott, ahol hidak, vasúti kocsik és malomipari gépek gyártásában szerzett gyakorlatot.

Mechwart 25-évesen, 1859. december 6-án kezdte meg magyarországi tevékenységét Ganz Ábrahám budai öntödéjében. Mechwart a gyár több berendezésén műszaki módosításokat eszközölt, s tervei alapján gőzgépeket is kezdtek gyártani.

Ganz Ábrahám 1867-ben bekövetkezett halála után Mechwart harmadmagával, megbízás alapján látta el a Ganz és Társa cég üzem- és üzletvezetését. Mechwart 1869-től mint a Ganz és Társa Vasöntő és Gépgyár Rt. műszaki igazgatója, majd 1874–1899 között mint a cég vezérigazgatója irányította a vállalatot. A cég ez idő alatt bővült európai hírű, öt telephelyes vállalattá. A századfordulón a Ganz volt az az egyedüli magyar cég, melynek külföldön, az ausztriai Leobersdorf-ban, a porosz-sziléziai Ratibor-ban fiókgyára volt, valamint bérelte a petrovagorai kohóművet is.

A Ganz és Társa cég 1874-ben megvette a Wegmann-féle, porcelán hengerekkel őrlő hengerszék szabadalmát, melyet Mechwart többször átalakított és tökéletesítve szabadalmaztatott gabona őrlése céljára. A Ganz-gyár hagyományos technológiáját is felhasználva, kéregöntésű, ferdén rovatolt acél őrlőhengereket alkalmazott. Közel 60-féle hengerszékot állított elő a Ganz-cég az idők során, zömmel tipizált alkatrészekből. A gabonaőrlő hengerszékot tömeggyártásszerűen, sorozatban készültek. A Ganz-cég hengerszékot és komplett malmai az egész világon ismertek lettek. Így például Gusztáv Pappenheimer „A malomipar népszerű tankönyve” című, német nyelvű, 1890-ben, Bécsben megjelent könyve külön fejezetet szán a magyar malomipar élenjáró alkotásainak. A „magyar gőzmalom” című részben ábrák segítségével és szövegesen is, részletesen taglalja a Ganz-cég tervei alapján készülő „múmalmot”, annak szabadalmaztatott berendezéseit: a Mechwart típusú hengerszékot, a Hagenmacher-féle síkszítát, a Pekár féle lisztpróba eljárást. A magyar magasőrlési eljárással (Hungarian process) 15–20 féle lisztet tudtak előállítani. A korszerű magyar malomipar terméke, az osztályozott fehér liszt iránt nőtt a kereslet Európában. A századfordulóra a magyar lisztexport erősen megnövekedett és felülmulta gabonakivitelnket 1907-ben a Ganz cég előállította a 30 000-ik hengerszékot. Az Európában, de a tengerentúlon is kurrens, nagy teljesítményű hengerszékot folyamatos gyártása, eladása többször is átsegítette a céget a gazdasági válságokon, s egyben a magyar malomipar világhírének megalapozásához is nagyban hozzájárult.

Mechwart András, a Ganz-cég sikereinek szervezője igen jól felmérte a mindenkori piaci igényeket. Az elektrotechnikai termékek jövőjét felismerve, 1878-ban létrehozta a vállalat villamos osztályát. 1885–1899 között például 10 000 db transzformátor készült el és számos, a századfordulóig közel 300 komplett villamos erőművet épített meg a cég. Az első világvárosi méretű „gőzerőmű” a római telep volt, melyet 1886-ban helyezett üzembe a Ganz-gyár. 1892-ben pedig átadták Olaszországban a Cerchi-Tivoli közötti, egymástól 30 km távolságra lévő telephelyekkel rendelkező, összesen 2100 LE teljesítményű hidroelektromos erőművet, mely az akkori Európa legnagyobb teljesítményű vízierőműve volt.

Mechwart tudatosan törekedett arra, hogy a Ganz-gyárat világcéggé fejlessze. Az ő idejében alkotott Déry Miksa, Bláthy Ottó Titusz, Zipernowsky Károly, s kezdte meg működését Kandó Kálmán is. Ez időszakban számos elektrotechnikai találmány, szabadalom született. Mechwart szak tudásával, kivételes üzleti érzékével, európai, sőt tengeren túli piacot is tudott biztosítani az egyre bővülő Ganz-cég újabb és újabb termékei részére. A századfordulón a Ganz-gyárakban már közel 6000 ember dolgozott.

Mechwart András szabadalmai közé tartozott például a forgóékével, maróvassal működő gőzlokomobil (1887), a 12 LE teljesítményű petróleummotoros forgóéke (1896), az 1896-ban 7 méretben gyártott oldható tengelykapcsoló és a 4 LE teljesítményű villanymotoros fadöntőgép.

A Mechwart András vezette Ganz-cég főbb gyártmányai önálló alkotások voltak, melyeket csak kiváló minőségben volt szabad gyártani.

Megemlíthető, hogy Mechwart idejében, 1880-ban a Ganz-cégnél dolgozott a német Paul Otto *Gmelin*, aki fémvizsgáló laboratóriumot hozott létre, melynek vezetője, s egyben a kohászat igazgatója is volt. *Gmelin* egyik rokona, dr. Szarka Ernő ma a Magyar Találmányi Hivatal elnöke.

Az 57 éves Mechwart András díszes, a munkatársak fotóiból összeállított albumot és üdvözlő okmányt kapott addigi eredményes munkássága elismeréseként. Az Országos Műszaki Múzeum tulajdonát képező díszes album az 1995-ben, a „Ganz Ábrahám és vállalatai” című, az Országos Műszaki Múzeum (OMM) által rendezett időszaki kiállításon tekinthető meg a Magyar Találmányi Hivatalban (Bp. V., Garibaldi u. 2.).

Mechwart András a nagyfokú szakmai tisztánlátás, a jó ítélőképesség és emberismeret, a nagy gyakorlati érzék és vasakarat jellemezte. Nagyszerű szakember-gárdát, feltalálókat alkalmazott a Ganz-cég, segítve alkotó munkájukat. A cég gyáraiban patriarchális viszonyok uralkodtak, a munkásokat megbecsülték.

Mechwart András még életében számos elismerésben részesült, s nagy társadalmi tekintélye volt. 1896-ban Mechwart megkapta a Ferenc József-rendet, melynek oklevelét az OMM őrzi gyűjteményében. A Magyar Tudományos Akadémia által 1897-ben először kiadott Wahrmann-aranyérmét Mechwart András kapta meg kiemelkedő munkájáért. A magyar ipar fejlesztésében elért eredményiért 1899-ben Mechwart nemességet kapott és a király a „belecskei” előnévvel tüntette ki.

1989. december 6-án a gyár dolgozói, a Ganz Villamos-gyár nagy műhelyében, születésnapján méltón ünnepelték meg a 65 éves, 40 éve a Ganz-cég szolgálatában álló Mechwart András, a feltaláló mérnök-vezérigazgatót, a XIX. század végének egyik igen sikeres ipari menedzserét, az emberséges, a cégnél patriarchális légkört kialakító vezetőt.

A Ganz-gyárak tisztikara a következő gondolatok jegyében ünnepelte Mechwartot:
„Szeretett Vezérigazgatónk!

A bölcs vezetésed alatt álló gyárak tisztikara őszinte örömének legyen szószólója ezen üdvözlő irat.

Örömünk határtalan, hogy Isten véghetetlen kegyelme megadta Neked azt a ritka kedvezést, hogy ezt a szép napot, szolgálatodnak negyvenedik évfordulóját, testi és lelki erőd teljességében ünnepelheted...

...Negyven év óta állasz lankadatlanul a vállalat élén, melyet – amíg kicsiny volt – hárman is vezettek, s megnövekedve, íme egymagad kormányasz; mintha a gyárral együtt Magad is nőttél volna.

Negyven év alatt egyebet se tettél, csak dolgoztál. Dícséretnek szinte fukar ez a szó, és mégis, nemes egyszerűségű mivoltodról szebb hímet varrni más szóval alig lehet...

...Méltányos és igazságos, az érdemet örömmel és bőkezűen jutalmazó, a tévedést szelíden eligazító, a hibát szeretettel korholó, s csak is a czéda bűnt szigorral sújtó voltál mindenkor és minden-kivel szemben. Fogadd érette örök hálánkat.

Hát még teremtető, alkotó képességed. Lángelméd napként világít és termékenyít. A gyár nagyszabású vállalataiban a Te hatalmas szellemed nyilatkozik meg, s a Te mérhetetlen munkaerőd adta a biztos siker kulcsát a vállalat kezébe.

Szorgalmad közmondásos, munkaerőd csodálatot keltő. Mint a tékozló, két kézzel szórod szíved melegét, szellemed szikráit, s pusztítod – szemre is hatalmas – alakod rendkívüli erejét. De a bibliai csoda Nálad is valóra vált: mentül inkább fecsérelted kincseidet, annál többet ölelhetted szívedre, annál nagyobb dolgokat teremthetted, annál több munkát győztél Te Aranyszívű Vasember...

...Éles szemmel tudtad mindig megválasztani az időt, az alkalmat, a dolgokat és az embereket. Nagy hasznót, óriási vagyont szereztél társulatodnak, de azért nyugodtan mondhatod el Magadról, hogy ami üzletet kötöttél, lettek légyen bármily óriások, mind ethikai alapon állnak...

...Végezetül kérve kérünk, maradj továbbra is Vezetőnk, akit mindenkor készséggel követünk, akit mindig szeretünk, s akire büszkék voltunk, vagyunk és leszünk."

Király Antal a Ganz-gyárak munkásai nevében, üdvözlő beszédében a következőket mondta:

„Mélyen Tisztelt Vezérigazgató Úr!

Mi is, a „Ganz és Társa” részvénytársaság összes gyárainak munkásai nevében megjelentünk, hogy tiszteletünket és hódolatunkat nyilvánítsuk ez ünnepélyes alkalommal.

De nem csak a tisztelet és hódolat, hanem csodálat is kél lelkünkben, azon teremtető lángész és alkotó erő előtt, mely a magyar ipart nemcsak hogy óriási léptékkal vitte előre, hanem hírt, nevet, elismerést és piacot szerzett számára a világ minden nevezetesebb helyein.

Úgy szerettünk volna valami ajándékot hozni emlékül, hisz az ajándék a legjellegzetesebb kifejezője a szeretetnek, de mit adjunk mi, szegény munkások annak, aki már mindennel bír? Kit a legelső tudományos társaság érdemeiért kitüntetésekkel és kegyel elhalmozott és kit az Isten oly tehetséggel ruházott fel, hogy 40 éven keresztül folytonosan munkálkodhatott az emberiség hasznára, lankadatlan erély és törhetetlen kitartással.

De mégis hoztunk valamit. Elhoztuk azt, ami legbecsesebb, elhoztuk köszönetünket, hálánkat és őszinte szeretetünket. Igen! – mert becsületes munkáért mindig tisztességes kenyeret adott, panaszainkat szívesen meghallgatta, s kegyesen és igazságosan ítélte...

...Mindezekért sohasem lesz annyi erőnk, hogy köszönetünket kellőképp kifejezhessük, s csak gyenge töredék az, amit szavakba önthetünk.

És Nagyságodnak fájdalmát enyhítse, örömét sokszorozza azon tudat, hogy e minden rendű és rangú sokaság, mely Nagyságodnak tiszteletére a mai napon itt összesereglett, csak küldötte és képviselője a népek ezreinek, kik velünk együtt hő imádatként küldik Istenhez e felkiáltást: az Isten éltesse Nagyságodat sokáig!!!"

Az ünnepelt Mechwart válaszában, többek között arra kérte munkatársait, a vállalat jövőjét féltve, hogy:

„Ne hagyjátok mondává válni azt a jó hírnevet, aminek czégünk eddig örvendett, hogy itt mindannyian egy szívvel, lélekkel s barátságban működünk együtt a köz javára...

...Hűség és odaadó kötelességtudás minden közreműködő részen, ez az a nagy tényező, mely az összesség gyarapodására vezethet. Végül még csak azt kívánom, bárcsak a külső kedvező körülmények is közreműködnének arra, hogy ne csupán a mi munkánknak lássuk hasznát, hanem, hogy tartós legyen hazánk fölvirulása is, hiszen az ország jó- és balsorsához szorosan hozzá van fűzve szeretett czégünk érdeke is.

Éljen a Ganz és Társa!"

1899 után Mechwart mint nyugdíjas szakértő dolgozott a Ganz és Társa cégnél.

A teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy annak idején Mechwart hosszú időn keresztül és rendszeresen, munkanapját reggel 7 órakor egy nyelvtanárral, a magyar nyelv tanulásával kezdte, s

csak ezt követően jött a gyári munka. Szerette az irodalmat, a magyar írók közül Eötvös Józsefet kedvelte leginkább. Mechwart maga is írt verseket, s nagy zenebarát volt. A Ganz-gyár dalárdáját ő alapította meg.

A 70 éves Mechwartot tisztelői egy emléklakettel köszöntötték, melyen a következő szöveg olvasható:

„Mechwart Andrásnak 1904. december 6.-án: ÉRDEMEIDNEK TISZTELETÉN ÉL HÁLA SZÍVÜNKBEN, S E MARADANDÓ ÉRCZ”.

Az emléklakett az OMM nagycenki állandó kiállításán tekinthető meg.

Mechwart András 1907-ben, 73 évesen halt meg egy fürdőzés utáni tüdőgyulladásban.

Zárszóként idézek Bóránd János 1899-ben, a gyári ünnepséggel kapcsolatban írott „ÓDA” című verséből:

„Itt hajolj meg népem! míg födetlen fővel
Bámulod e ritka szellem-óriást!
Ki negyven éven át csodás tetterővel
A munka harcában érted vitt tusát!
Te éretted küzdött föllángoló hévvel,
S a te jó létedért harczolt Ó csupán.
Messze világított ragyogó lelkével
Akár egy üstökös sötét éjszakán!

Itt hajolj meg népem! lángészt ünnepelve!
Mert Ó a legnagyobb az ipar terén!
Ki a nyers anyagba ihletet lehelve,
Dicsőséget szerzett e nagy földtekén!
Nevét őt világrész büszkén visszhangozza,
Őt világra szóló az elismerés.
És fennkölt homlokát, diccsel aranyozza,
Bár jutalmazásra ez még mind kevés!...

...Gőgös szó nem hangzott soha ajakáról!
Ezt becsüld meg népem! diccsel eltelve!
S íme nézd leszáll mos fényes magasságból
S a ködmönös munkás kezét fog vele!
Emberbecsülésben nála egy a mérték:
A puritán jellem és a becsület!
E poshadt világban mily lángoló érzés...
Mennyi varázsillat, mennyi lelkület!...

...Igen! e föld az édes hazája!
Melyhez annyi drága emlék fűzi Őt,
S mely mindenkor büszkén tekint nagy fiára,
Aki merész álmot csak ő róla szőtt!
Hogy e fényes álmok valósággá váltak,
Csak Ó az egyetlen, akit érdem ér!
Új ipart teremtett e szegény hazának
Övé a dicsőség! Övé a babér!

IRODALOM:

- Pappenheimer, G.: „A malomipar népszerű tankönyve” (Bécs, 1890); OMM tulajdona.
 Díszes fotóalbum, melyet az 57 éves Mechwart András kapott (1891); OMM tulajdona.
 A Ferenc József-rend oklevele (1896); OMM tulajdona.
 A Mechwart jubileum (1859–1899) albuma; OMM tulajdona.
 Mechwart A. emléklakett, (1904. 12. 06.); OMM tulajdona.
 Műszaki Nagyaink 2. kötet (Bp. 1967) 91–147.o.
 Gajdos G.: „A magyar ipar Széchenyitől századunkig” című, OMM állandó kiállítás (Nagycenk, 1985) forgatókönyve.
 Gajdos G.: „Malomiparunk fejlődése”; Technika, 1986/12. szám 18.o.
 Gajdos G.: „Alkotó magyarok, Malomiparunk” című OMM időszak kiállítás (Néprajzi Múzeum, Bp., 1988) részforgatókönyve.
 Gajdos G.: „Ganz Ábrahám és vállalatai” című OMM időszak kiállítás (Országos Találmányi Hivatal, 1994) forgatókönyve.
 Gajdos G.: „Gépészeti emlékek az OMM gyűjteményében” című előadás (MTESZ, Bp. 1994.).

MECHWART ANDRÁS
 (1834-1907)

GANZ ÉS TÁRSA

VÁSÖNTÖDE ES GÉPGYÁR R. T.

Lakások és épületek elektromos világítási berendezése. — Kéregöntési vas-
 uti kerekek és keresztelések. — Hengerszékek és malomberendezések. —
 Aprítógépek, közútiók. — Turbinák. — Vasúti kocsik. — Vasúti kocsialkat-
 részek. — Transzmissziók. — Gőz-, pet-
roleum-s elektromos forgóekék. (Mech-
 wart szab.) — Petroleum-és benzinnoto-
 rok és lokomobilok. (Bánki szab.) II. sz. 151.

Elektromos világítási és erőátviteli be-
 rendezések. **Elektromos nagy vas-**
utak, városi bánya- és iparvasutak.

Leobersdorf BUDAPEST Ratibor
 VÁROSI ÜZLET
 IV., FERENCZIEK-TERE 2 SZ.

Pázmáneum nyomda, irodalmi vállalat, Budapest VIII., Mária-utca 11. szám.

A Ganz-cég hirdetése (1904)